

ІНСТИТУЦІЙНА СКЛАДОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ЯК СИСТЕМНИЙ ЧИННИК ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В М. КИЄВІ

Демиденко Володимир Олексійович – професор кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

УДК 340.2

Articolul oferă o analiză legală formală a bazei juridice constituționale pentru organizarea autorității publice în capitala Ucrainei; se investighează practica implementării actelor de reglementare care reglementează organizarea, funcționarea și interacțiunea organismelor și funcționarilor autorităților locale și a organelor locale de putere executivă de stat la Kiev; luate în considerare proiectele de lege introduse spre discuție de Verkhovna Rada din Ucraina privind statutul juridic al Kievului și autoritățile publice ale Capitalei; A fost realizat un studiu comparativ al organizării și activităților guvernelor locale și ale autorităților executive din capitale selectate ale statelor membre ale UE.

Pe baza rezultatelor studiului, putem concluziona că reforma descentralizării din Ucraina este incompletă. Drept urmare, există o ineficiență a mecanismului autorității publice, lipsa unei cooperări efective între organele executive ale administrației locale și autoritățile locale, care se manifestă mai ales la Kiev.

Reforma statutului constituțional și juridic al capitalei Ucrainei - Kiev, îmbunătățirea organizării și activităților autorităților locale ale Capitalei, introducerea interacțiunii efective a acestora cu autoritățile statului, inclusiv cu cele locale, este recomandabilă să fie pusă în aplicare pe baza principiului menținerii regulilor uniforme pentru toate administrațiile locale în Ucraina. Necesită o finalizare logică a reformei descentralizării puterii de stat în ceea ce privește eliminarea administrațiilor locale de stat.

Cuvinte cheie: descentralizare, autorități publice metropolitane, administrația locală din Kiev, administrația de stat a orașului Kiev.

В статье осуществлен формально-юридический анализ конституционно-правовой основы организации публичной власти в столице Украины; исследовано практику реализации нормативно-правовых актов, регламентирующих организацию, функционирование и взаимодействие органов и должностных лиц местного самоуправления и местных органов государственной исполнительной власти в г. Киеве; рассмотрены законопроекты, внесенные на обсуждение Верховной Рады Украины относительно правового статуса г. Киева и столичных органов публичной власти; проведено компаративистское исследование организации и деятельности органов местного самоуправления и исполнительной власти в отдельных столицах государств - членов ЕС.

По результатам проведенного исследования можно сделать вывод о незавершенности реформы децентрализации в Украине. Как следствие, имеет место неэффективность механизма публичной власти, отсутствие действенного сотрудничества местных органов государственной исполнительной власти и органов местного самоуправления, что особенно ярко прослеживается в г. Киеве.

Реформирование конституционно-правового статуса столицы Украины - г. Киева, совершенствования организации и деятельности столичных органов местного самоуправления, введение их действенного эффективного взаимодействия с органами государственной власти, в том числе - местными, целесообразно осуществлять на основе принципа сохранения единых правил для всех органов местного самоуправления в Украине. Требуется логического завершения реформа децентрализации государственной власти в части ликвидации местных государственных администраций.

Ключевые слова: децентрализация, столичные органы публичной власти, местное самоуправление в г. Киеве, Киевская городская государственная администрация.

The article deals with the formal and legal analysis of the constitutional and legal basis of organization of public power in the capital of Ukraine; the practice of implementing legal acts regulating the organization, functioning and interaction of bodies and officials of local self-government and local bodies of state executive power in Kyiv is investigated; the bills submitted for discussion by the Verkhovna Rada of Ukraine on the legal status of Kyiv and the public authorities are considered; a comparative study of the organization and activity of local self-government bodies and executive power in individual capitals of EU Member States was conducted.

The study concludes that the decentralization reform is incomplete in Ukraine. As a result, there is an inefficiency of the mechanism of public authority, the lack of effective cooperation of local state executive bodies and local self-government bodies and officials, which is particularly evident in Kyiv.

Reforming the constitutional and legal status of the capital of Ukraine - Kyiv, improving the organization and activity of local self-government bodies, introducing their effective interaction with state authorities, including local ones, should be carried out on the basis of the principle of maintaining uniform rules for all local self-government bodies in Ukraine. The reform of decentralization of state power in terms of liquidation of local state administrations needs to be completed.

Keywords: decentralization, metropolitan public authorities, local self-government in Kyiv, Kyiv city state administration.

Вступ. Подальше зростання Української держави, збільшення її економічної потуги, формування сильного бренду України на міжнародній арені, зайняття гідного місця в світовій економіці з метою забезпечення високого рівня забезпечення прав людини та збільшення індексу людського розвитку знаходиться, на наше глибоке переконання, в прямо пропорційному взаємозв'язку із ефективністю проведення низки реформ, спрямованих на вдосконалення організації та функціонування публічної влади. З цією метою оголошено і проводяться конституційна, парламентська, судово-правова, муніципальна та багато інших реформ.

Проте визнати їх успішними нині неможливо. Дотичним підтвердженням істинності вказаної тези, окрім іншого, також слугує аргумент, що Україна щорічно опускається в рейтингу ООН за індексом людського розвитку. Зокрема, якщо в 2015 році Україна займала 81 позицію із 188 держав з індексом людського розвитку 0,747 [2], то вже у 2016 році її рейтинг зменшився до 84 позиції та склав індекс людського розвитку 0,743 [3]. Зниження рейтингу відбулося і в подальшому. Так, у 2018 році Україна вже посіла 88 позицію з індексом людського розвитку 0,751 [4]. У цьому рейтингу, наприклад, за 2018 рік перед Україною знаходяться такі держави, як Вірменія (83 позиція з індексом людського розвитку 0,755), Азербайджан (80 позиція з індексом

людського розвитку 0,757), Грузія (70 позиція з індексом людського розвитку 0,780), Естонія (30 позиція з індексом людського розвитку 0,871). Лідером є Норвегія, яка посіла перше місце з індексом 0,953, Швейцарія та Австралія (друге й третє місце) – відповідно 0,944 та 0,939 [4]. Нагадаємо, що індекс людського розвитку – це інтегральний показник для оцінювання довгострокового прогресу людського розвитку в трьох таких основних вимірах: а) довготривале та здорове життя; б) доступ до знань; в) гідний рівень життя.

Наведене, у тому числі, обумовлює гостру потребу реформування всіх сфер життєдіяльності українського суспільства та, перш за все, удосконалення організації і функціонування публічної влади в Україні, її децентралізацію, посилення правової, матеріально-фінансової, організаційної спроможності територіальних громад та органів місцевого самоврядування, що діють від їх імені та в їх інтересах, на ефективне вирішення питань місцевого значення в межах Конституції і законів України.

У порівнянні з іншими реформами, на наше переконання, реформа децентралізації державної влади є однією із самих успішних. Адже можна спостерігати її досить переконливі позитивні результати: територіальна консолідація громад та подальший їх розвиток як спроможних, вагоме збільшення їх фінансової та матері-

альної основи, суттєве зростання питомої ваги різних форм прямої демократії в реалізації муніципальної влади тощо.

Разом з тим нинішня реформа децентралізації влади носить незавершений характер. І ця незавершеність полягає не лише в тому, що значна частина територіальних громад ще потребує добровільного об'єднання в самодостатні, а й, перш за все, реформа децентралізації потребує інституційного вдосконалення (ліквідації місцевих державних адміністрацій у їх нинішньому конституційно-правовому статусі та запровадження інституцій, що будуть покликані здійснювати на регіональному рівні загальний нагляд за органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами щодо виконання Конституції та законів України).

Незавершеність реформи децентралізації, як наслідок – неефективність механізму публічної влади, відсутність дієвої співпраці місцевих органів державної виконавчої влади та органів і посадових осіб місцевого самоврядування особливо яскраво прослідковується в м. Києві. Перманентні політичні процеси, пов'язані з об'єднанням або навпаки – розділенням посад Київського міського голови та голови Київської міської державної адміністрації, негативно позначаються на ефективності функціонування органів та посадових осіб місцевого самоврядування в м. Києві, налагодженні дієвого контролю за їх діяльністю, суттєво знижує можливості сталого розвитку столиці України, знижують позитивний імідж України на міжнародній арені.

З огляду на наведене, правовий статус м. Києва та органів публічної влади, що функціонують в столиці України, вже давно потребує ґрунтовного вдосконалення з урахуванням національної та зарубіжної практики організації та діяльності столичних органів місцевого самоврядування та державної влади з метою забезпечення сталого розвитку м. Києва, повноцінної реалізації права на місцеве самоврядування.

Мета і завдання дослідження. Метою цієї публікації є формування слушних пропозицій до науково-теоретичної моделі ефективної організації публічної влади в м. Києві, що в подальшому знайде своє нормативно-правове закріплення. Досягнення поставленої мети

передбачає виконання таких завдань: формально-юридичний аналіз конституційно-правової основи організації публічної влади в столиці України; дослідження практики реалізації нормативно-правових актів, що регламентують організацію, функціонування та взаємодію органів та посадових осіб місцевого самоврядування та місцевих органів державної виконавчої влади в м. Києві; розгляд законопроектів, внесених на обговорення Верховної Ради України, щодо правового статусу м. Києва та столичних органів публічної влади; проведення компаративістського дослідження організації та діяльності органів місцевого самоврядування та виконавчої влади в окремих столицях держав – членів ЄС з формуванням пропозицій стосовно втілення позитивного досвіду в національне правове поле.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

В юридичній літературі окремі аспекти конституційно-правового статусу столиці, організації та функціонування столичних органів публічної влади знайшли відображення у працях вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема А. Александрова, М. Баймуратова, О. Батанова, Н. Богданової, В. Борденюка, Н. Вітрук, В. Кампа, Н. Камінської, А. Колодія, М. Козюбри, В. Кравченка, М. Орзіха, В. Погорілка, М. Пухтинського, В. Федоренка, О. Фролова, О. Фрицького, О. Солоненка, М. Хонди, В. Шкабаро та ін.

Виклад основного матеріалу. Конституція України (ст. 133) закріплює спеціальний статус м. Києва – столиці України (ст. 20), який визначається окремим законом [1].

Закон України «Про столицю України - місто-герой Київ» був прийнятий 15 січня 1999 року за № 401-XIV [2], що на той час вагомо позитивно вплинув на розвиток міста Києва, реалізацію права на місцеве самоврядування в столиці нашої держави та послужив певним поштовхом для розвитку місцевого самоврядування загалом в Україні. Водночас Закон України «Про столицю України - місто-герой Київ» від 15 січня 1999 року за № 401-XIV чітко не закріпив правовий статус місцевих органів державної виконавчої влади, особливостей їх формування, діяльності та взаємодії з органами та посадовими особами місцевого самоврядування м. Києва, що перманентно негативно позначається на ефективності владарування в

столиці та забезпеченні сталого її розвитку. Як наслідок, практична реалізація подвійної ролі Київської міської державної адміністрації як місцевого органу державної виконавчої влади та виконавчого органу місцевого самоврядування має значні недоліки та суперечить юридичні природі цього органу.

Вказані прорахунки нормативно-правового регулювання правового статусу Київського міського голови, Київської міської ради, Київської міської державної адміністрації та районних в м. Києві державних адміністрацій стосовно заміщення посад у столичній системі місцевого самоврядування та системі органів державної виконавчої влади м. Києва, їх злагодженої роботи, взаємодії та ефективного контролю за їх діяльністю особливо негативно посилюються політичними аспектами, пов'язаними з черговими або позачерговими президентськими, парламентськими або іншими виборами. Ключовою тезою при цьому є те, що майбутні учасники вказаних виборчих процесів вбачають взаємозалежність успішності майбутніх виборчих кампаній від представництва в столичних органах публічної влади. Зважаючи на це, загальнодержавним виборам в Україні, як правило, передують різноманітні спроби перерозподілу впливу та представництва в столичних органах місцевого самоврядування та столичних місцевих органах виконавчої влади. Відсутність чіткості нормативно-правового регулювання статусу столичних органів публічної влади надає можливість досить легко зацікавленим суб'єктам штучно створювати кризи в діяльності органів місцевого самоврядування та органів державної виконавчої влади м. Києва, що в подальшому негативно позначається на всіх загальнодержавних державотворчих процесах та в перспективі знижує ефективність функціонування як всього державного апарату України, так і органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Недосконалість нормативно-правового регулювання організації публічної влади в м. Києві обумовило винесення Конституційним Судом України, на основі розгляду відповідних конституційних подань, низки рішень.

Так, Конституційний Суд України в 2003 році у справі про особливості здійснення виконавчої

влади та місцевого самоврядування у місті Києві виніс рішення, відповідно до якого Київська міська державна адміністрація є єдиним в організаційному відношенні органом, який виконує функції виконавчого органу Київської міської ради та паралельно функції місцевого органу виконавчої влади. З питань, віднесених до відання місцевого самоврядування, цей орган підзвітний і підконтрольний Київській міській раді, а з питань здійснення повноважень у сфері виконавчої влади – Кабінету Міністрів України [7]. Окрім того, п. 1.2 резолютивної частини цього рішення Конституційного Суду України встановлює, що Київську міську державну адміністрацію має очолювати лише особа, обрана Київським міським головою, яка Президентом України призначається головою Київської міської державної адміністрації. Як голова Київської міської державної адміністрації Київський міський голова з питань здійснення виконавчої влади є відповідальним перед Президентом України і Кабінетом Міністрів України, підзвітним і підконтрольним Кабінету Міністрів України. Водночас на посадову особу, яка є Київським міським головою і одночасно головою Київської міської державної адміністрації, не поширюються вимоги про граничний вік перебування на державній службі [7].

З огляду на наведене, ми цілком підтримуємо правову позицію Конституційного Суду України, відповідно до якої – посаду голови Київської міської державної адміністрації може займати виключно особа, обрана Київським міським головою, оскільки Київська міська державна адміністрація є виконавчим органом Київської міської ради. Водночас положення, що Київський міський голова як голова Київської міської державної адміністрації з питань здійснення виконавчої влади є відповідальним перед Президентом України, є в переважній більшості абсолютно декларативним з огляду на формально-юридичний аналіз чинного законодавства України. Адже Президент України не має права звільнити з посади голову Київської міської державної адміністрації, а лише може скасувати розпорядження голови Київської міської державної адміністрації відповідно до ст. 118 Конституції України. З огляду на це, можна говорити про існування дуже усіченої

конституційно-правової відповідальності голови Київської міської державної адміністрації перед Президентом України.

Більше того, є алогічною процедура притягнення до юридичної відповідальності Київського міського голови, що встановлена Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року [5]. Позаяк ч. 9 ст. 79 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року встановлює, що за наявності рішень суду про визнання розпоряджень чи дій сільського, селищного, міського голови незаконними, висновків відповідного комітету Верховної Ради Верховна Рада України може призначити позачергові вибори сільського, селищного, міського голови. Питання про призначення Верховною Радою України позачергових виборів сільського, селищного, міського голови може порушуватись перед Верховною Радою України відповідною сільською, селищною, міською радою, головою обласної, Київської, Севастопольської міської державної адміністрації [5]. Тобто питання про призначення Верховною Радою України позачергових виборів Київського міського голови може порушуватись перед Верховною Радою України головою Київської міської державної адміністрації, себто самим Київським міським головою. У цьому випадку, якщо ініціатором дострокового припинення повноважень виступає сам Київський міський голова, то він ефективно може скористатися інститутом складення повноважень перед Київською міською радою.

Беручи до уваги наведене вище, вважаємо за доцільне доповнити ч. 9 ст. 79 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року такими положеннями – «Питання про призначення Верховною Радою України позачергових виборів Київського міського голови (голови Київської міської державної адміністрації) може порушуватись перед Верховною Радою України Президентом України».

Варто зауважити, що Конституційний Суд України в 2005 році у справі про особливості здійснення виконавчої влади та місцевого самоврядування в районах міста Києва встановив, що районну в місті Києві державну адміністрацію має очолювати лише особа, обрана головою районної в місті Києві ради, яка Президентом

України призначається на посаду голови районної у місті Києві державної адміністрації [8]. Проте, Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про столицю України – місто-герой Київ» щодо порядку утворення районних рад» від 7 вересня 2010 року № 2500-VI [9] було створено правові передумови для ліквідації районних в м. Києві рад, звуження реалізації права на місцеве самоврядування територіальними громадами районів в м. Києві, обмежено представництво їх інтересів у виборних органах місцевого самоврядування.

З метою подолання наведених вище негативних явищ, на нашу думку, варто відновити функціонування районних рад у м. Києві. При цьому, для уникнення будь-якого протистояння між міською муніципальною владою м. Києва та районною в м. Києві владою доцільно використати позитивний досвід Варшави. Відповідно до Акту про столицю Варшаву [12] статут столиці Варшави приймає міська рада Варшави після консультацій з районними радами [12, ст. 4]. Варшавська міська рада є центральним органом місцевого самоврядування, що нараховує 60 членів (ст. 2). Створення районних органів місцевого самоврядування у Варшаві, відповідно до ст. 5 Акту про столицю Варшаву, є обов'язковим. До компетенції муніципальної влади в районах Варшави належить: 1) утримання та експлуатація комунального житлового фонду; 2) забезпечення закладів освіти та виховання, культури, соціальної допомоги, відпочинку, спорту та туризму, в межах визначених міським статутом та іншими постановами міської ради Варшави; 3) утримання зелених насаджень та доріг місцевого характеру; 4) обслуговування та експлуатація районних адміністративних об'єктів тощо [12, ст.11].

При цьому, районна рада складається з міського голови району, його заступника чи заступників та інших членів правління, якщо це передбачено статутом округу. Міський голова обирається таємним голосуванням абсолютною більшістю голосів. Інші члени правління обираються на вимогу міського голови простою більшістю голосів таємним голосуванням. Міський голова (голова районної ради в м. Варшаві) звільняється з посади на вимогу Президента Столиці Варшава або на вимогу щонайменше

1/4 статутного складу ради абсолютною більшістю голосів при таємному голосуванні [12, ст.10].

З огляду на недосконалість нормативно-правового регулювання статусу м. Києва, його певну невідповідність вимогам сьогодення та потребам забезпечення інтенсивного розвитку столиці є гостра потреба розробки та прийняття нового закону про столицю України, позбавленого, перш за все, наведених вище недоліків, що слугують вагомою перешкодою сталого розвитку м. Києва, місцевого самоврядування в столиці нашої держави.

Як відомо, на розгляд Верховної Ради України було внесено три проекти закону про внесення змін до закону «Про столицю України – місто-герой Київ» (№2143, №2143-1 і №2143-2) та проект Закону про місто Київ – столицю України (№2143-3) [11]. Останній був підтриманий 244 народними депутатами України у першому читанні.

Звичайно, повноцінно проаналізувати всі переваги та недоліки вказаного законопроекту в цьому дослідженні неможливо з огляду на обмеженість в обсязі цієї публікації. Разом з тим на ключові положення законопроекту за реєстр. №2143-3 варто звернути увагу.

Зокрема, проектом закону «Про місто Київ – столицю України» (№2143-3) пропонується закріпити спеціальний статус столиці Києва, особливості реалізації столичних функцій міста Києва, адміністративно-територіальний устрій міста Києва, статус Київського міського голови та його заступника з фінансових питань, заступника Київського міського голови – керуючого справами Київського міського магістрату та заступника Київського міського голови – Головного архітектора міста Києва, порядок забезпечення головою Київської міської державної адміністрації дотримання у місті Києві Конституції та законів України, стратегічне планування в місті Києві та стратегічні документи з розвитку міста Києва, інформаційні системи міста Києва, механізм контролю, аудиту та моніторингу в місті, функціонування Ратуші як єдиного вікна надання послуг.

Водночас, проект закону «Про місто Київ – столицю України» (№2143-3) передбачає запровадження особливого правового регулювання низки муніципально-правових відносин, що кардинально відрізняється від регулювання цих

відносин, що встановлено чинними законами України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР, «Про місцеві вибори» від 14 липня 2015 року № 595-VIII, «Про статус депутатів місцевих рад» від 11 липня 2002 року № 93-IV, «Про транскордонне співробітництво» від 24 червня 2004 року-№ 1861-IV тощо. На наше переконання, це суперечить конституційним засадам унітарної держави та іноді немає значної практичної потреби.

Для прикладу, ст. 16 Закону України «Про місцеві вибори» від 14 липня 2015 року № 595-VIII визначає, що загальний склад (кількість депутатів) сільської, селищної, міської, районної в місті, районної, обласної ради визначається залежно від кількості виборців, які належать до територіальних громад сіл, селищ, міст, проживають на території району в місті, району, області [10]. У свою чергу, ст. 15 законопроекту «Про місто Київ – столицю України» (№2143-3) встановлює загальний склад Київської міської ради у кількості вісімдесят депутатів, а ст. 32 цього законопроекту встановлює загальний склад районної в місті Києві ради у кількості двадцять депутатів [11], що суперечить принципу рівного виборчого права.

Також законопроектом «Про місто Київ – столицю України» (№2143-3) передбачається розділення посад Київського міського голови та голови Київської міської адміністрації, з наданням прав голові Київської міської адміністрації здійснювати нагляд за додержанням Конституції та законів України органами місцевого самоврядування шляхом внесення приписів та зупиняти рішення органів місцевого самоврядування шляхом внесення протесту у зв'язку із їх невідповідністю Конституції та/або законам України із наступним їх оскарженням до суду (ст. 36 законопроекту). Пригадується, що аналогічні ідеї щодо контролю за діяльністю органів і посадових осіб місцевого самоврядування передбачалося здійснити в межах конституційної реформи щодо децентралізації державної влади шляхом ліквідації місцевих державних адміністрацій та запровадження інституту префекта.

Висновок. Реформування конституційно-правового статусу столиці України – м. Києва, вдосконалення організації та діяльності столичних органів місцевого самоврядування їх

посадових і службових осіб, запровадження дієвої ефективною взаємодії з органами державної влади, в тому числі – місцевими, доцільно здійснювати системно і комплексно із збереженням у переважній більшості єдиних правил для всіх органів місцевого самоврядування в Україні та завершенням децентралізації державної влади в частині ліквідації місцевих державних адміністрацій та запровадження інституту префекта в національне правове поле.

Література

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. К.: Юрінком, 1996. 80 с.
2. United Nations development programme: Human Development Reports 2015. URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2015_statistical_annex.pdf
3. United Nations development programme: Human Development Reports 2016. URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2016_statistical_annex.pdf
4. United Nations development programme: Human Development Reports 2018. URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf
5. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР (зі змінами і доповненнями, внесеними законами України станом на 03.10.2019 № 164-IX). Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. Ст. 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
6. Закон України «Про столицю України - місто-герой Київ» від 15 січня 1999 року № 401-XIV (зі змінами і доповненнями, внесеними законами України від 16 вересня 2008 року № 509-VI, від 25 грудня 2008 року № 800-VI, від 8 липня 2010 року № 2457-VI, від 7 вересня 2010 року № 2500-VI). Офіційний вісник України. 1999. № 4. Ст. 16.
7. Рішення Конституційного Суду України «У справі за конституційним поданням Президента України та конституційним поданням 56 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частин першої, другої, третьої, четвертої статті 118, частини третьої статті 133, частин першої, другої, третьої статті 140, частини другої статті 141 Конституції України,

статті 23, пункту 3 частини першої статті 30 Закону України «Про державну службу», статей 12, 79 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», статей 10, 13, 16, пункту 2 розділу VII «Прикінцеві положення» Закону України «Про столицю України - місто-герой Київ», статей 8, 10 Закону України «Про місцеві державні адміністрації», статті 18 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» (справа про особливості здійснення виконавчої влади та місцевого самоврядування у місті Києві) від 25 грудня 2003 року № 21-рп/2003. Офіційний вісник України. 2003. № 52. Ст. 2829.

8. Рішення Конституційного Суду України «У справі за конституційним поданням 61 народного депутата України про офіційне тлумачення положень пункту 10 частини першої статті 106, частин першої, другої, четвертої статті 118, частини третьої статті 133, частини другої статті 140 Конституції України, частини четвертої статті 1, частини другої статті 8, частини четвертої статті 9 Закону України «Про місцеві державні адміністрації», пункту 2 розділу VII «Прикінцеві положення» Закону України «Про столицю України - місто-герой Київ» (справа про особливості здійснення виконавчої влади та місцевого самоврядування в районах міста Києва) від 13 жовтня 2005 року № 9-рп/2005. Офіційний вісник України. 2005. № 42. Ст. 2663.

9. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про столицю України – місто-герой Київ» щодо порядку утворення районних рад» від 7 вересня 2010 року № 2500-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 1. Ст. 4.

10. Закон України «Про місцеві вибори» від 14 липня 2015 року № 595-VIII (зі змінами, внесеними згідно із законами України станом на 30.10.2019 за № 250-IX. Офіційний вісник України. 2015. № 2101. Ст. 2101.

11. Проект Закону України «Про столицю України - місто-герой Київ» за реєстр. № 2143-3 від 24.09.2019. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66939

12. Ustawa o ustroju miasta stołecznego Warszawy z dnia 15 marca 2002 r. (Załącznik do obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 września 2018 r. (poz. 1817). URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180001817/O/D20181817.pdf>